

ελάχιστο, πιά κακό. Νά χτίζη ὁ ἴδιος τὴ γυναῖκα του κι ἄς νοιώθει μέσα του τὴν ἀγάπη νὰ φρικιάζη. Θὰ τὸν ἤθελα κομφο στὰ νυχτερινὰ γητέματα πού τοῦ κάνει τ' «ὠριό κοράσι». Θὰ προσωποποιούσα μέλιστα τὴ Μοῖρα καὶ θὰ τὴν ἐβαζα τὴ θέση τοῦ στοιχείου. Αὐτὴ δείχνοντας τοῦ Πρωτομάστορα τὴ δόξα τῆς μεγάλης θυσίας πού γιὰ τὸ καλὸ τῆς ἀνθρωπότητας ὅλα τ' ἀφαιρῶν τ' ἀκριβὰ καὶ τὰ πολυαγάπητα, θὰ τὸν ἐσπρωχνε νὰ χτίσῃ μὲ τὸ ἴδιο τὸ χέρι τοῦ τῆ γυναῖκα του γιὰ νὰ θεμελιώσῃ τὸ Γιοφύρι τῆς Ἀρτας—τὸ Γιοφύρι τῆς Μεγάλης Ζωῆς.

Ἦθελα κιόλας νὰ καταλάβαινα πιά γυναῖκα τοῦ πρωτομάστορα τῆ Φλαντρώ. Ν' ἀγαπᾷ, μὰ νὰ φοβάται. Νὰ εἰσέρχεται στὸ θάνατο, μὰ νὰ τῆς λείπεται ὁ ἀμίλητος ἥρωϊσμός. Κάτι ὀρμητικὸ καὶ πλάνο. Κάτι πού δὲν ξερίει καλὰ κακὰ ἂν τὸ αἷμα του εἶναι δικό του καὶ πού σκιάβε το παραδίνει τῆς ἀσυλλόγιστης ἀγάπης.

Ἐπειτα βρίσκω πῶς οἱ μαστόροι ἔχουν περισσευόμενη πολυλογία. Ἰσως στὴ σκηνὴ ἀπάνω νὰ μὴ πείραζε καὶ τόσο, μὰ στὸ διάβασμα τέτοιοι θυμιατισμένοι διάλογοι καταντοῦνε κουραστικοί.

Ὡς τόσο μ' ὅλα τὰ ψεγάδια πού ἀράδιασα δὲ νομίζω νὰ εἶναι κακὸ ἔργο τὸ «Ἀνεχτίμητο». Ὑστερα ἀπὸ τὸ «Βουρκόλακα» τοῦ Ἑρταλιώτη μού φαίνεται νὰ εἶναι τὸ πιὸ ζωντανὸ ἀπὸ τὰ δημοτικὰ δράματα πού διάβασα. Μὲ πιὸ μελετημένη τέχνη καὶ πιὸ φιλοσοφικὴ δούλεψη καὶ πιὸ συμαζεμένη μορφή μπορούμε νὰ περιμένουμε ἀργότερα κάτι ἀληθινὰ καλὸ ἀπὸ τὸν κ. Χόρν. Κι ἄς προσέξει νὰ μὴ φοβάται τὴν παράδοση. Ὅλοι μας τὴν ἀγαπῶμε. Μὰ γι' αὐτὸ καὶ τὴν ξυλλίξουμε κάπου κάπου—ἀμα τῆς χρειάζεται.

Πρέπει νὰ προσθέσω πῶς κ. δ. κ. Βουτιερίδης ἔχει γράψῃ δράμα πάνω στὸ ἴδιο θέμα. Μὴ ἔχοντας τὸν τόμο τοῦ «Νουμά» μαζί μου λυποῦμαι πού δὲν μπορῶ νὰ τὸ συγκρίνω μὲ τὸ «Ἀνεχτίμητο». Μὰ καθὼς θυμοῦμαι τοῦ κ. Βουτιερίδη τὸ ἔργο ἂν καὶ στολισμένο μὲ ωραίους γνωμικοὺς στίχους καὶ γραμμένο μὲ πιὸ γλυκὴ φωνὴ ποίηση, παρουσίαζε τὸ ψεγάδι—κ' εἶναι πολὺ σοβαρὸ στὴ δραματικὴ τέχνη—νὰ πολυεπιπλύνεται σὲ περιττοὺς λυρισμούς. Κι ὁ κ. Χόρν κι ὁ κ. Βουτιερίδης ἀντίκρισαν τὴ γόνιμη κι ἀψηλοφάνταστη σύλληψη τοῦ πρωτομάστορα Προμηθεῖα πού θυσιάζει ὅτι πολὺτιμος κι ἀκριβώτερο ἔχει γιὰ νὰ καλητερέψῃ καὶ νὰ μεγαλώσῃ τὴ μελλούμενη Ζωή, μὰ δὲ μὴ πείθουν πῶς μᾶς ἔδωσαν αὐτὴ τὴν ἰδέα σὲ μορφὴ τελειωτικῆς ὁμορφίας.

Karachi 7.11.96.

ΕΡΜΟΝΑΣ

KARL BRUGMAN

ΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΛΑΪΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

ΚΑΙ ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ(*)

Οἱ Συντηρητικοὶ στὴν Ἑλλάδα τὸ πιὸ συχνὰ δὲν παραδέχονται: παραλληλισμοὺς μὲ τὰ γλωσσικὰ περιστατικά ἄλλων πολιτισμένων λαῶν, κι' ὡς πρὸς μερικὰ καθέκαστα ἔχουν ἀληθινὰ δίκιο. Ὡς τόσο οἱ ἴδιοι δὲ δυσκολεύονται νὰ παραπέμψουν σὲ παραδείγματα καθὼς τῆς Ἑλβετίας καὶ τῆς κατὰ Γερμανίας γιὰ νὰ δείξουν πῶς χωρὶς βλάβη πολιτισμοῦ καὶ κλονοῦ καλοῦ κάπια πλατύτερη διαφορὰ δημοτικῆς καὶ γραφτῆς μπορεῖ νὰ σταθεῖ. Ὅμως κι' ἄφτος ὁ παραλληλισμὸς κάλια ἄς μείνῃ στὴν ἄκρη. Σ' ἄφτους τοὺς τύπους—τῆς Γερμανίας ἔχω στὸ νοῦ μου κυρίως τὸ Μεκλεμπούργου—κανεὶς μορφωμένος δὲν κοιτάζει καταφρονητικά κι' ἀκατάδεχτα τὴ δημοτικὴ του· στὴν Ἑλβετία μέλιστα ὅχι

(*) Κοίταξε φυλλ. Νουμά 217, 218 καὶ 220.

Ο ΔΡΟΜΟΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Ἔτσι ἐπιγράφεται ἓνα μικρὸ φυλλάδι ἀπὸ δεκατέσσερις σελίδες πούβγαλε καὶ μοῖρασε χάρισμα σὲ χιλιάδες ἀντίτυπα ὁ «Κεντρικὸς Μακεδονικὸς Σύλλογος». Ὁ, τι τυπώθηκε στὸ φυλλάδι τοῦ Μακεδ. Συλλόγου, πρωτοτυπώθηκε σὺν «Νέο Ἀστὺ» σὲ 16 τοῦ Ὀκτωβρίου, κ' εἶναι γραμμένο ἀπὸ δημοτικιστὴ, καὶ δημοτικιστὴ μέλιστα δυνατὸ, ὅσο κι ἂν εἶναι λίγηδες χαλασμένη ἡ γλώσσα του, ἔτσι γιὰ νὰ τὸ καλοδεχτεῖ τὸ «Ν. Ἀστὺ» καὶ γιὰ νὰ ἐνθουσιασῇ ὁ Κεντρ. Μακεδ. Σύλλογος. Ὁ συγγραφέας του, πού θαρροῦμε πῶς ἔχει τιμῆσει δυὸ τρεῖς φορές ἴσαμε τώρα τὸ «Νουμά» μὲ τὴν πολὺτιμη συνεργασία του, κατὰφερε νὰ ξεδιπλώσῃ σὲ λίγες σελίδες ἀλάκαιρο τὸν πόνο τῆς Ἑθνικῆς ψυχῆς καὶ νὰ μᾶς δείξῃ τί χρειάζεται σ' ἓνα ἔθνος, καθὼς καὶ σ' ἓνα ἄτομο, γιὰ νὰ ἐξαβῇ μὴ προστὰ σὶν τίμιο δρόμο τῆς ζωῆς καὶ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ὑπαρξὴ του.

Ἀπὸ τὸ φυλλάδι αὐτὸ ξανατυπώνουμε καὶ μᾶς ἔδω ἱς πέντε τελευταῖες σελίδες του, διορθώνοντας ὅσο μᾶς εἶναι δυνατὸ λίγα τὴ γλώσσα του, ὅπως θὰν τὴ διορθῶνε κι ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας ἂν εἶτανε νὰ γράφῃ τὸ ἄρθρο του γιὰ τὸ «Νουμά».

Ἀνεβαίνει ὁ δρόμος τοῦ βουνοῦ πολὺ ψηλά· δεξιά μαυρίζει ἡ κλεισούρα, ἀπὸ πῦκα καὶ ἀπὸ ἔλατα, καὶ ἀριστερὰ ἀσπρίζει ἀπὸ τὰ χιόνια. Φτάνει στὸ ψηλότερο σημεῖο τὸ μονοπάτι. Ὅπισω καὶ γαμηλὰ εἶναι ἡ λίμνη τῆς Καστορίτσας καὶ κάμπι καὶ βουνὰ ἀναριθμητά. Ἐμπρὸς ἀπλώνεται ἄλλος κάμπος καὶ φανερώνεται ἄλλη λίμνη, καὶ ποταμός, καὶ πέρα στὸ βάθος ἄλλα βουνὰ γαλανὰ, καὶ ἀκόμα ἄλλα, τῆς Μακεδονίας ὅλης. Ὁ ἄνθρωπος πού μὲ ἓνα μόνο βλέμμα ὀρίζει τὴν περικαλλὴ χώρα, νομίζει ὅτι τὴν ἔχει ὅλη στὰ χέρια του, καὶ ἂν τύχῃ Ἕλληνας, λυπεῖται κατὰκαρδὰ πού τὴ μολύνουν ξένοι. Πῶς ἀφήσαμε νὰ μᾶς τὴν πόδοπατοῦν ἀναίσχυντα ὅσοι δὲν ἔχουν δικαίωμα οὔτε κἂν νὰ τὴν κοιτάξουν; Πῶς δὲν τὴν ἐροῦσαμε μὲ σιδηρένιους τοίχους ὑπερμεγέθεις καὶ μὲ κάστρα ἀδαμάντινα; Πῶς δὲ χύνουμε τὸ αἷμα μας ὅλο γιὰ νὰ τὴν πλύνουμε ἀπὸ τὰ πατήματα τῶν ἀκαθάρτων χροιοβοσκῶν; Πανωραία χώρα, πῶς νὰ μὴ λυποῦνται τὴν κάλλο νῆ σου τὰ μάτια μας καὶ νὰ μὴ δακρύζουν, ἀφοῦ βλέπουν ποιοὶ ξένοι ἀνίσχυνται ἀτενίζον στὴ παρθενία σου καὶ σὲ πατοῦν καὶ σὲ μολύνουν;

μοναχὰ στὰ σαλόνια, παρὰ καὶ σὲ πολιτικὰ σωματεῖα μιλοῦν ἀλλεμανικά (1). Ναὶ βέβαια, μολονότι κι' ἐκεῖ μὲ τὴ διγλωσσία δυσκολεύονται τῶν παιδιῶν τὰ γράμματα, μολονότι τὴ δημοτικὴ τους οἱ μορφωμένοι τὴν ἀγαποῦν, ὅμως κανεὶς δὲ φαντάζεται ν' ἀνεβάσῃ σὲ γραφτὴ τὴ γλώσσα τῶν ἀπλοϊκῶν ἀνθρώπων καὶ νὰ καταργήσῃ τὴν ἀνωγερμανικὴ. Γιατί; Γιατί ἀφτὸς ὁ τύπος πέρα πολὺ ἀπὸ τῆς Ἑλβετίας καὶ τοῦ Μεκλεμπούργου τὰ σύνορα χαίρεται

(1) Καὶ στὰ δικὰ μᾶς σαλόνια δὲ μιλοῦν παρὰ δημοτικὰ (ἢ λαβαντικὰ). Ἡ διαφορὰ μᾶς πρὸς τοὺς Ἑλβετοὺς ἀρχίζει μὲ τὴ ρητορικὴ. Στὸ φύλλο 4574 (28 Ὀκτ. 1906) τῆς «Ἑστίας» ἴσα ἴσα σήμερὰ βρήκα τὰ ἀκόλουθα: «Ἄλλ' ἡμεῖς συνειθισάμεν νὰ διερωτώμεθα κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ βασιλέως—Νὰ ἴδοῦμε τί καλὰ θὰ μᾶς φέρεῖ τὸ ταξίδι αὐτὸ τοῦ Βασιλέως μᾶς». Δηλαδή μὲλιστα θύλησε ὁ συντάκτης νὰ φανερῶσιν πιστὰ τί λέγεται, ἔτρεξε στὴν ἀγνή δημοτικὴ. Χαριχτηρικώτατο εἶναι ὅτι, καθὼς μοῦ δηγήθηκαν, ἔτυχε μέσα στὸ Πανεπιστήμιο τὸ ἴδιο. Ὁ καθηγητὴς τῆς Φυσικῆς παραδίδοντας μιὰ μέρα εἶπε «Λάβε φιάλην πλήρη ὕδατος», δταν ἀμέσως γύρισε πρὸς τὸ βοηθό του (φοιτητὴ) καὶ πρότεσε(ἄδωσ μου, παρακαλῶ, τὴ μποτίλλια μὲ τὸ νερό». Τὰ τέτια γίνονται κάθε στιγμὴ.

Ὁ Φρόνιμος. Χρειάζεται πολλὴ προσοχὴ καὶ μεγάλη φρόνηση· ἡμπορεῖς νὰ ἐκθέσῃς τὴν Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση, καὶ τότε τί θὰ γείνη; Δὲ βλέπεις πῶς μᾶς καταδιώκουν παντοῦ; Θυμήσου τὴν καταστροφὴν τοῦ 97. Θέλεις δηλαδή νὰ ἐλθουν οἱ Τούρκοι στὴν Ἀθήνα;

Ὁ Ζωντιανός. Γιατί ὅχι;

Ὁ Φρόνιμος. Εἶναι τρελλός. Δὲν ἔχουμε οὔτε στρατὸ οὔτε στόλο. Τὰ ἰσωτερικά μας ἔχουν γκλίκα. Πρῶτα πρέπει νὰ διορθωθοῦμε μᾶς καὶ νὰ διοικηθοῦμε καλὰ κ' ἔπειτα νὰ παροῦμε καὶ ἄλλους νὰ διοικήσουμε. Ἀφοῦ εἶναι τόσο πολλοὶ Ἕλληνες αὐτοῦ—γιατί δὲν πιστεύω ἐκεῖνο πού λέγει κάποιος ἐπίσημος ὅτι δηλαδή δὲν ὑπάρχει οὔτε ἓνας Ἕλληνας στὴ Μακεδονία—ἀφοῦ εἶναι τόσο πολλοὶ Ἕλληνες, γιατί δὲν ὑπερασπίζονται μόνοι τους; Ἄν ἔχουν χάσει τὸ ἠθικὸ τους, τί νὰ τοὺς κάμουμε μᾶς; Ἄλλως τε ἂν εἶταν νὰ γείνη τίποτα, θὰ ἔπρεπε νὰ τὸ ἀναλάβῃ ἡ Κυβέρνηση, ὅχι ἰδιῶτες. Θυμήσου τὴν ἀποτυχία τῆς ἐθνικῆς ἐταιρίας.

Ὁ Ζωντιανός. Κι' ἂν τὸ κράτος δὲν κάμνῃ τίποτα;

Ὁ Φρόνιμος. Τότε δὲν μπορεῖ νὰ γείνη τίποτα. Ἐπειτα καὶ δὲν πρέπει νὰ γείνη τίποτα. Εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνο γιὰ τὸ κράτος ὑποιοδῆσαι κίνημα. Ἐπειτα ἡ κοινὴ γνώμη στὴν Εὐρώπῃ εἶναι ἐναντίον μας. Μόλις κινήσῃς θὰ μᾶς κατακρίνουν ἀκόμα περισσότερο καὶ εἰς αὐτοὺς πόσο ἔχουμε ἀνάγκη τῆς κοινῆς γνώμης τῆς Εὐρώπης.

Ὁ Ζωντιανός. Ὡστε νὰ ἀφήσουμε νὰ μᾶς ἀρπαχῇ τὴ Μακεδονία ὅποιος θέλει γιὰ νὰ μὴ μᾶς κατακρίνῃ ἡ κοινὴ γνώμη τῆς Εὐρώπης;

Ὁ Φρόνιμος. Ὅχι. Τὸ νὰ δημοσιεύουμε στί: ἐφημερίδες ἄρθρα, δὲν τὸ κατακρίνω· τὸ παραδέχομαι μέλιστα, ἀλλὰ καθὲ ἄλλη ἐνέργεια θὰ φέρῃ ὀλέθρια ἀποτελέσματα...γιατί θὰ γεννήσῃ ζητήματα.

Ὁ Ζωντιανός. Ἀκούει. Ἄν μπορούσα νὰ κατὰστρέψω τὸ κράτος τὸ ἑλληνικὸ καὶ νὰ βάλω σὲ δύσκολη θέση τὴν Κυβέρνηση τὴν ἑλληνικὴ, θὰ τὸ ἔκαμνα ἀμέσως. Σηχαίνωμαι τὴ φρονιμάδα σου. Ὁ Φρόνιμος. Ἄν τὸ κράτος δὲν ἐννοεῖ τί μπορεῖ νὰ κάμῃ, ἄς πάγῃ νὰ χαθῇ. Ἄν τὸ κράτος δὲν ἔξερει ὅτι ἔχει δυνάμεις ὁ Ἕλλητισμὸς ἀνυπολόγιστους, καὶ στὴ Μακεδονίαν καὶ σ' ὅλη τὴν Ἀνατολή, τὸ ἔξερω ὅμως ἐγώ. Κι' ἂν τὸ κράτος τίς ἀφήνῃ κρυμμένες ἢ σκορπισμένες τίς δυνάμεις αὐτῆς καὶ δὲ θέλῃ νὰ τίς περισυλλέξῃ, δὲν εἶναι λόγος νὰ μὴ τίς

ἀφιλονέκητο κύρος, κι' εἶναι ἀντιπρόσωπος καὶ μεσολαβητὴς ποικίλης καὶ πολὺτιμης διανοητικῆς ἀγωγῆς πού σύνολος τίς φυλὲς ὅσες τὴν παραδέχτηκαν ὡς γραφτὴ τίς ὠφελεῖ ἀδιάκοπα μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Ἀνίσως δὲν εἶταν ἔτσι, ἂν ἡ σημερινὴ ἀνωγερμανικὴ εἶταν περιορισμένη ἐντὸς τοῦ Ἑλβετικοῦ ἄς πούμε νομοῦ καὶ δὲν πρὸβαλλε ὡς γλώσσα γραμματισμένη παρὰ στὴν ἀρχὴ τῆς πολιτικῆς ζωῆς τῶν Ἑλβετῶν, τότες ὁ κόσμος θὰν τοὺς παρακινούσε δυνατὰ νὰν τὴν ἀπολύσουν καὶ νὰ γράφουν ἄλλεμανικά, καὶ δὲν ἔχει λόγος τὴ συμβουλὴ θὰν τὴν ἀκούγαν. Ἡ Ἑλληνικὴ ὅμως γραφτὴ δὲν εἶναι ἀνάλογα ἐπίσημη καὶ γειτονικῶν πολιτισμένων κρατῶν· μέλιστα, πρὶν κηρυχτεῖ ἀπαραίτητη, πρέπει δὲ πρῶτα νὰ δείξῃ ἴσως περὶ αὐτὴν ὡς γλώσσα σημερινῶν πολιτισμῶν!

Μήτε μπορεῖς πάλι νὰ ἰσχυριστῇς—ὅχι βέβαια—πῶς ἡ καθαρεύουσα ὡς τώρα ζήμωσε καὶ τίποτα ἄλλο. Τέτοιος ἰσχυρισμὸς θὰ εἶταν τὸ ἴδιο ἀνόητος ὅσο ἂν ἔλεγε πῶς ἡ λατινικὴ στὸ μεσαιῶνα, ὅταν στοὺς ρωμανικοὺς τόπους κρατοῦσε πίσω τίς φυσικῆς γλώσσες τῶν λαῶν, δὲν προζένησε παρὰ βλάβη (2). Ἡ καθαρεύουσα μετὰφερε ὡς τώρα ἀπὸ τῆς

(2) Τῆς καθαρεύουσας ἡ βλάβη στάθηκε ἀσύγκριτα με-

περιμαζεύω εγώ ή σύ, αν μπορούμε, ή τουλάχιστον να προσπαθήσουμε.

Ο Φρόνιμος. Εγώ θα σώσω το Ρωμαϊκό.

Ο Ζωντιανός. Σιχαίνουμε τη φράση σου. Ναι, εσύ θα το σώσεις. «Ο καθείς μας πρέπει να εϊξεύρη ότι σ' αυτόν έλαχε να σώση το έθνος του». Έτσι θα προσπαθήσουν πολλοί και θα τ'όσωση όποιος ήμπορέση. Και αν ακόμα εϊταν αλήθεια πως ούς ένα Έλληνα δέ βρίσκεis στη Μακεδονία, πρέπει να είναι ελληνική ή Μακεδονία. Άλλα κράτη αρπάζουν πόλεις και χώρες, και μεϊς και εκείνα που είναι ιδικά μας, και εκείνα δέν τ'α κρατούμε. Φοβούμεθα μή μας εϊπουν οι Ευρωπαίοι ότι δέν είναι ιδικά μας. Με ντροπή μεγάλη και δειλά-δειλά τολμούμε κάποτε να εκστομίζουμε ότι έχουμε κάποιαν επιρροή στη Μακεδονία.

Με ντροπή και με δειλία, γιατί τι θα εϊπώ ή κοινή γνώμη αν μας ακούση; Αφού οι Βούλγαροι τήν έχουν στο μάτι τη Μακεδονία και φωνάζουν ότι είναι ιδική τους, ταιριάζει νάν τή θέλουμε και μεϊς; Άς γείνουμε όσο μπορούμε μικρότεροι μή τυχόν θυμώσουν εναντίο μας οι Βούλγαροι ως μεϊς κατακρίνει ή κοινή γνώμη της Ευρώπης... Ω αίσχρ' ανθρωπεία, φοβίμια!

Δε με μίλει αν βάλω σέ δύσκολη θέση Κυβέρνηση, τήν όποιαν δέ σέβουμαι. Δέν εϊμαι καμωμένος για τήν κυβέρνηση ή το κράτος, εϊνενα για το έθνος. Για τήν κυβέρνηση αίστανουμαι περιφρόνηση. Όταν τή συλλογίζουμαι ξεπέφτω, υακρίνομαι. Και ύψώνουμαι, άνοιγω, άνθοβολώ άμα αίσθάνουμαι τόν Έλληνισμό. Όπουδήποτε του Έλληνισμού και αν εϊρεθώ θα προσπαθήσω να δυναμώσω, να ζωντανέψω, να ζυπνήσω τήν ψυχή του, και άς γείνη, τι γείνη. Και θα προσπαθώ πάντα, χωρίς να στογάζουμαι αν έχω ή δέν έχω στόλο ή στρατό ή Έλληνική Κυβέρνηση. Έξυπνώ κάθε ύπνον, κεντώ κάθε άνιαν, συνδαιλιζώ κάθε στάχτη, ξεσκεπάζω κάθε σπινθήρα κρυμμένο, άνάπτω φωτιά ρεθυμένη, βγάζω κάθε πνοή κουρασμένη, πνίζω κάθε χορδή σιωπηλή. Έξυπνώ, έξυπνώ, έξυπνώ· γι' αυτό λέγουμαι και Ξυπνητήρι.

Και σύ Φρόνιμε, λέγεις· «Μην κινηθής, μην εκστομίσης λέξη, μή γεννήσης ζήτημα, γιατί βάζεις σέ μπελά τήν Κυβέρνηση τήν Έλληνική. Αϊ, και ποίόν τόν μέλει για τήν Κυβέρνηση τήν Έλληνική; Ποιός μπορεί να ενδιαφέρεται γι' αυτήν; Τι μέννοιαζει αν κινδυνεύει να πέση ή να σηκωθ' ή Κυ-

βέρνηση, ο Βασιλεύς, οι βουλευται, οι ύπουργοί, και να ποδοπατηθ' το Σύνταγμα και ή καθολική ψηφοφορία, και να μείνη εις τούς δρόμους ο τμηματάρχης, ο γραμματέας, ο νομομηχανικός; Τι αντιπροσωπεύει ή Έλληνική Κυβέρνηση; Βεβαίως όχι τόν Έλληνισμό. Αν τόν άντεπροσώπευε, θα έπρεπε να εϊχαμε από καιρό άπελπιστή. Οι Έλληνες κοντεύουν να πιστέψουν ότι το Έλληνικό κράτος είναι ή πραγματικότητα. Οι Έλληνες σχεδόν λένε ότι ή αλήθεια είναι το κράτος, και το κράτος ή αλήθεια. Και εγώ άρνούμαι τήν πραγματικότητα αυτή, και λέγω ότι ή ελληνική αλήθεια είναι κάθε άλλο παρά το κράτος· είναι κάτι που δέν το διακρίνουν οι πολλοί και όμως υπάρχει. Και αν τουρική ή πάλι, το κράτος, λίγο με πειράζει, αφού ή ελληνική αλήθεια πάντα θα ύπάρχη—ή Γη και ή Ιστορία του Έθνους.

Παράδοξα εν τούτοις φαίνονται μερικά πράγματα. Γιατί βλέπω άλλα φώτα εγώ και άλλα βλέπουν οι πολλοί; Δέν είναι εύκολο να φωτίσω το έθνος μου; Γιατί να εϊμαι μόνος, καταμνος; Και ένα άλλο. Όταν ένας άνθρωπος του Γένους δέν φοβάται, πως μπορεί να φοβάται το Γένος; Όταν το Γένος φοβάται, πως ένας άνθρωπος του Γένους δέ φοβάται;

Εγώ να φοβηθώ δέν μπορώ. Πως να κάμω το έθνος μου άτρόμητον; Όταν ένας του Γένους δέ θέλει να χαθ' το Γένος, πως μπορεί το Γένος να χαθ' ; Αφού εγώ δέ θέλω να χαθ' το έθνος μου, πως μπορεί το έθνος μου να χαθ' ;

Ακούω τώρα φωνή σκληρή αλλά φιλική, φωνή φίλου (όχι του Φρόνιμου) που λέγει ήσυχα, συλλαβιστά· «Φτάνει να εϊσαι όσον πρέπει δυνατός».

ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Φεγγάρι άσημογάλανο, στολίδι έσύ της νύχτας,
Πού σε θωρώ τάποδραδο και σε ζητώ τη μέρα,
Κάνε φτερά τα σύνεφα και πέτα στην παιδούλα,
Πούχει το φώς στην κόμη της, το φώς και στη

Πού μοναχή τήν άφησα και γέρνει στήν άγκάλη
Της νύχτας, και στάχνόφωτο τήν ύψη μουάγναντεύει.
Κι' ως τήν ξανοίξης, κι' ως τή δεις, φεγγάρι, μί-
[λνός της,
Για τόν καύμο που με κρατάει, τόν πόνο που με
[παίρνει....

Κάνε φτερά, φεγγάρι μου, και παρηγόρησέ την.

Σπέτσες Αύγουστος 1905.

ΛΕΑΝΤΡΟΣ Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ

δύση στην Ελλάδα πολλά και σημαντικά μορφωτικά έργα, και μοναχός ίσχυρισμός μας είναι άφτός, πως μερικές βαθιές πληγές και οκνηρές στην Ελλάδα δέ γιατρεύονται όσο βασιλεύει τέτλιας λογής διγλωσσία. Σήμερα λοιπόν ένα ύπάρχει ζήτημα, τουτο· είναι καθόλου πραχτικό άκόμα να ξαναμπούν οι Έλληνες τώρα στα σωστά νερά ύστερα από πένε- νός αιώνα στραδούδρομο ταξίδι; αν είναι πραχτικό, πως πρέπει να βαλθούνε;

Με τούτο έρχουμαι στο πιο αδύνατο μέρος της τηλεφταίας συγραφής του Χατζιδάκη. Θέλει ναί να φραχτεί ο πιο πέρας άρχαϊσμός της γραφτής (3), μά

γαλύτερη παρά τ' όρελός της. Τα κεφάλια που κλούδιανε δέν έχουν μετρημέ.

(3) Όπως δείξαμε πριν, ο Χαντζιδάκις μιλάει έτσι για ν' ρήχει στάχτη στα μάτια. Έργα φανερώνουν τόν άντρα. Όχι λόγια, και τα έργα του Χαντζιδάκιου είναι κλασικοφονότατα. Έπειτα, άς μες πεί, πόν ποτέ του σχολαστικό πολέμησε; Νά, σήμερα άκμάζει ο Μιστριώτης, σχολαστικός με ούρά, που ως πρόεδρος του Αρσάκειου βιτριολίζει τών κοριτσιών το νού· άς τόν πολέμησει λοιπόν. Γιατί τάχα το τόσο του πάθος με το Βερναρδάκη μοναχά, το Ροϊδη, τήν Ψυχάρη, τόν Πάλλη, τόν Έφταλιώτη, το

έπειτα πιστέβει πως πρέπει ν' άφεθούν κι' άς πν τα πράματα όπως πάνε, αφού τών Έλλήνων τούς άρέσει ή σημερινή τους γραφή και με πελώρια πλειοψηφία καταδικάζαν τούς «Προδεφτικούς» (4). Νο-

Σωτηρίδης, μ' όλους όσους προσπάθησαν—πός λίγο, πός πολύ—να κάψουν του σχολαστικισμού τήν ύδρα; Δέν είναι, πολύς καιρός, ότα ρωτήθηκε πο' πρέπει να στηθ' το Δομ- πύλειο Πανεπιστήμιο, τί απάντησε; 'Απάντησε πως πρέπει να στηθ' στήν Αθήνα γιατί δέ μπορεί ο Μιστριώτης από τήν πρωτεύουσα να λείπει.

(4) Ενν μοναχά έίχασε να πεί ο Χαντζιδάκις, το πως ή πελώρια πλειοψηφία λιγοστέβει. Έδώ κι' εϊκοσι τόσα χρόνια ή καθιρέδουσα κυριαρχούσε άπόλυτα. Το Πανεπιστήμιο (προς ντροπή του) εϊχε αποκλείσει από τούς διαγωνισμούς τή δημοτική· ή έφημεριδογραφία έτρεχε άχάλινωτη προς λαγαρισμένο κοντισμό· για τα βιβλία ζητούσε ο κόσμος του Κόντου τη βούλλα πριν τυπωθούν. Σήμερα ή πόηση δέ γράφεται παρά δημοτικά, το ίδιο και τα πιο πολλά δηγήματα, αν όχι όλα· μήτε της λείπουν έπιστημονικά βιβλία της δημοτικής. Οι έφημερίδες, αν και δειλά δειλά, πασπαλίζουν έδώ κι' εκεί πολλά δημοτικά παραγραφία. Δημοτικιστάδες έχουμε άξιωματικούς, παπάδες, ένα δεσπότη, δασκάλους, καθηγητάδες, γιατρούς, δικηγόρους, και

ΑΠΟ «ΤΑ ΤΕΤΡΑΔΙΑ ΤΗΣ ΝΙΟΤΗΣ» ΤΟΥ PENAN

Πρόσεξε, φίλε μου, μήπως χαθής από τήν πολυγλωσία. Γιατί επί τέλους πολυγλωσία θα π'η να ταξιδεύεις, να τριγυρνάς τόν κόσμο, να διασκεδάζης· γυρίζει κανείς από κεί καθώς γυρίζει από τόν περίπατο· κι αν, στόν κύκλο τών ιδεών, το να συχνάζης τόν κόσμο δέ σημαίνει και πολύ για το φιλόσοφο, ή πολυγλωσία τί άλλο είναι παρά ένα σύχνασμα του παλιού κόσμου; Βέβαια, δέ λέω πως τίποτα άπολύτως δέ μαθαίνει στο φιλόσοφο το σαλόνι· δυο πράματα λένε πως μες φέρνει το σαλόνι· από τα δυο αυτά μόνο το ένα αξίζει. Το πρώτο είναι πως εξευγενίζει το χαρακτήρα και το ύφος· το δεύτερο είναι πως δίνει τήν πείρα του ανθρώπου και του κόσμου. Το δεύτερο είναι πολύτιμο. Το πρώτο είναι άσήμαντο και άνοστο. Να μην ακούσω για τούς γραμματισμένους εκείνους του σαλονιού, με τα θαμπά και κανονικά λόγια, καθώς τούς έκαμε ο αιώνας του Ιδου Λουδοβίκου! Ο Κάντιος, ο Έρδερος, ο Γκαίτε εϊτανε άνθρωποι του σαλονιού;

*

Η εντύπωση από το διάβασμα τών μεγάλων ρωμαντικών έργων (λ. χ. από το Λαμαρτίνο) είναι κουραστική· δέν είναι γιομάτη και ώριμένη, καθώς όταν διαβάζης το Ρακίνα, λ. χ. Έδώ βλέπεις πως το θέμα εξαντλήθηκε, πως ή σκέψη είναι βαλμένη στην κορνίζα της. Εκεί, εξ έναντίας, ύπάρχει κάτι άδειο, κάτι κούφιο, γιατί ή κορνίζα είναι άπέραντη. Η εικόνα δέν είναι δλώσωμη· γυρεύεις άκόμα, πεινάς· μά με τούς κλασσικούς δέν πεινάς. Όλα είναι ίκανοποιημένα. Γιατί αυτοί είναι μετρημένοι, και οι ρωμαντικοί άκαταμέτρητοι. Όμως το άπέραντο είναι το πιο πολύ. Άγαπώ περισσότερο το άπέραντο αίσθημα του ρωμαντισμού από το περιορισμένο και ήσυχο αίσθημα του κλασσικού. Το ένα είναι ύπερβολή, το άλλο κύκλος.

*

Στα πρωτόγονα και άκαλλιέργητα έθνη γεννιούνται πιο πολύ μεγάλοι άνθρωποι φυσικά. Εκεί γεννιούνται πιο πολύ οι δυνατοί εκείνοι και ένεργητικοί φυσικοί άνθρωποι, τόσο άσυνήθιστοι, τόσο ξαναμμένοι, τόσο πρωτότυποι με τα μοναδικά τα στραποβολήματα που φαίνονται πως π'νε πέρ' από

μίζει λοιπόν και πως το ζήτημα αληθινά λύθηκε τώρα και πιά δέ μένει σήμερα παρά να καταλάβουμε πιά τα περιστατικά και πως γεννήθηκε ο τωρινός τύπος της γραφής (5). Φοβούμαι, ε· έξαιρετος λόγιος δέν καλοξάνοιζε μια σημαντική διαφορά γραφής γλώσσας και δημοτικής. Τη δημοτική ο κόσμος τήν άφίνει μοναχή της, όπως και πρέπει. Αντίθετα, ή γραφή, γενικά μιλώντας, χρειάζεται

τούς έχουμε παντού, στην Αθήνα, Κορφούς, Βόλο, Πόλη, Κρήτη, Σύμο, Κύπρο, Κάιρο κτλ. Σιγανομουγγρίζει μάλιστα και κάτι σά σηκωμός εναντίον του σχολαστικισμού τών σχολιων. Η πλειοψηφία του Χαντζιδάκιου είναι δίχως άλλο πελώριος κολοσσός, μά με γίλινα όμως τα πόδια, που γλήγορα θαρρώ θα τσακιστούν και θα κατακυλίσει ο κολοσσός στόν πάτο.

(5) Με τέτιο συλλογισμό έπρεπε τότε οι συνέχρονι του Γαλιλαίου να λέν πως λύθηκε το ζήτημα όταν τόν καταδίκασε ή πλειοψηφία, και πως πιά δέν έμενε παρά να καταλάβει ο κόσμος με τί τρόπο γεννήθηκε ή θεωρία της γήινης άκίνησις. Τέτιοι συλλογισμοί είναι ανόητοι έπιστημόνων· ο έπιστήμονας δέν άναγνωρίζει παρά μια πλειοψηφία κι' ένα βραχμάνα, τήν αλήθεια και το σωστό. Ρητό του έχει το e pur si muove.